

Projektmaterial

DATORN
KOMPENSATORISKT HJÄLPMEDEL
OCH
STÖD VID INLÄRNING
FÖR VUXNA ELEVER
MED LÄS- OCH SKRIVSVÅRIGHETER

Löftadalens folkhögskola

DATORN

**KOMPENSATORISKT HJÄLPMEDEL
OCH
STÖD VID INLÄRNING**

**FÖR VUXNA ELEVER
MED LÄS- OCH SKRIVSVÅRIGHETER**

Ett arbete i ItiS
av
Inger Kennemyr
Petra Ridderstad
Staffan Tyréus
Löftadalens
folkhögskola ht 2002
Handledare:
Sture Sandh

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

BAKGRUND	3
Presentation av Löftadalens folkhögskola och Läs- och Skrivlinjen	3
Presentation av elevgruppen samt vårt lärarlag	3
SYFTE	4
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	4
Dessa program använder vi	4
På detta sätt arbetar vi	4
RESULTAT	6
DISKUSSION	7
LITTERATUR	8

BAKGRUND

Presentation av Löftadalens folkhögskola och Läs- och Skrivlinjen

I samhället Åsa i norra Halland startade i oktober 1960 Löftadalens folkhögskola med en allmän kurs. Tio år senare var tiden mogen att i den allmänna kursen ta in tre elever som hade dokumenterade läs- och skrivsvårigheter. De följde den allmänna kursens årskurs 1 och fick efter ordinarie schemats slut på dagen undervisning av en lågstadielärare att lära sig läsa och skriva.

Det visade sig snart att det fanns behov av en speciell kurs för vuxna med läs- och skrivsvårigheter. Efter kontakt med folkhögskollärlinjen i Linköping startade höstterminen 1972 en kurs med fem elever. Löftadalens folkhögskola blev då den första folkhögskolan i Sverige med en egen kurs för vuxna läs- och skrivhandikappade. Elevantalet har under åren varierat från fem till tjugo.

Då liksom nu har det funnits förespråkare för mer eller mindre revolutionerande läsmetoder. Vi har från början utgått från **ljudmetoden, en syntetisk metod**, där man börjar med att foga ihop (syntetisera) delar (bokstäver) som motsvarar ljud till större enheter (stavelser eller ord).

Den andra inriktningen kallas **helords eller analytisk** och börjar med det eleverna redan kan, nämligen att med hjälp av språkliga och icke-språkliga ledtrådar identifiera orden. Sambandet mellan en bokstav och dess ljud tränas in så att det blir automatiserat.

Under de mer än 30 år som kursen funnits har vi tillägnat oss metodiska och pedagogiska kunskaper och färdigheter genom att utbilda oss i bl a Wittingmetoden, LTG (Läsning på talets grund), deltagit i kurser för professor Ingvar Lundberg i Göteborg, Madisonpedagogik för att "hänga" med i utvecklingen inom dyslexiområdet.

Parallellt har vi även arbetat med matematiksvårigheter, då ju språklig förståelse är av stor vikt för matematisk förståelse.

Datorn var redan runt 1980 ett redskap i vår undervisning. Sedan höstterminen 1998 förfogar varje elev över en bärbar dator under studietiden hos oss.

Löftadalens folkhögskola har idag, utöver Läs- och Skrivkursen, allmänna kurser med inriktning mot Samhälle/Natur, Data/Info, Färg & Form, kurs i Turism och Reseliv, samt estetiska kurser i Bild, Keramik, Vävning och Textila tekniker och kortkursverksamhet i egen regi och i samarbete med organisationer.

Presentation av elevgruppen samt vårt lärarlag

Den grupp elever som hösten 2002 börjar att studera på Läs- och Skrivkursen är mellan 18 och 37 år gamla. De är tio till antalet och könsfördelningen är jämn 5-5. Skolbakgrunden varierar från grundskolestudier i 5 år innan överflyttning skedde till sarskola, 9-årig grundskola, 2-årig gymnasieskola, 3-årigt program på gymnasieskolan samt att någon har "suttit" av grundskolan. Gemensamt är att alla har läs- och skrivsvårigheter, några har intyg på att de har dyslexi.

Med dessa elever arbetar sju lärare, varav tre deltar i detta ItiS- arbete. Vi tre består av två svenska/SO lärare och en matematik/NO lärare om man nu skall kategorisera oss. Med dessa elever känns det nämligen oftast som om man arbetar med alla ämnen samtidigt även om det inte står så på schemat.

SYFTE

Utgångspunkten för vårt arbete är att försöka utröna om ökad datavana och databaserade hjälpmedel och läromedel är till hjälp för elever med läs- och skrivsvårigheter. Vi vill få svar på frågan: - Har dator och IT hjälpt dig i dina studier?

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Dessa program använder vi

* Tangenta

För att ...lära sig skrivbordet och dess funktioner.
...träna fingersättning, koordination, finmotorik och bokstäver.
...träna olika hastigheter för att finna sin egen.

*MG-program (Mera gnugg - ett drillprogram)

För att arbeta med tråkig innötning av ... vokaler och konsonanter
... ljud
... stavningsregler
... avkodning

samt för att hitta elevens egen arbetshastighet.

*Lexia

Språkövningar av de mest skiftande slag som används för att träna samma färdigheter som MG-programmen fast på ett annat sätt.

Matematikövningar som används för träning av de fyra räknesätten samt klockan.

*Ordbehandlings- och rättstavningsprogrammen ...Word
...Stava Rätt

* Playback 2000

Ett program för uppläsning av text.

* Internet

För att ...söka fakta.
...träna källkritik.

På detta sätt arbetar vi

Kursen startar 19:e augusti 2002. **Första veckan** använder vi till att bekanta oss med varandra och att berätta om kursen och skolans övriga verksamhet och personal. Vi lär också känna samhället Åsa eftersom många av våra elever kommer från andra orter.

Vecka två: Vi börjar med att göra ett pedagogiskt test. Vissa uppgifter görs i grupp, t.ex. läshastighets och läsförståelsetest med egen tidtagning samt rättstavningstest. Därefter intervjuas varje elev och de individuella testen högläsning och ordrepetition genomförs för att sedan sammanställas och bilda grund för indelning i tre grupper där läs- och skrivträningens olika delmoment ingår. Grupperna kommer att bestå av tre elever eftersom en elev (kvinna) slutar då hon trots att hon antagits till en skrivarkurs.

Vecka tre: Eleverna har fått kvittera ut sina bärbara lånedatorer med bl a MG-programmen, Tangenta, Lexia, Playback 2000, Word och rättstavningsprogrammet Stava Rätt. I och med detta får eleverna redogöra för sin datavana och kunskaper i att använda t ex Word och Internet. Det visar sig då att en elev har stor datorvana, medan flera andra är mycket ovana datoranvändare. Några känner till en del. Det bildas två grupper där man lär sig att använda datorns möjligheter som en hjälp i sitt skrivande. I dessa datagrupper introduceras också programmet Tangenta.

Eleverna delades efter testresultaten i tre **svenskgrupper**, som har var sin lärare 3 +2 lektioner i veckan. Eftersom grupperna vid kursstarten sinsemellan är olika vad beträffar läs- och skrivfärdigheter så blir tillvägagångssättet också olika. En grupp kommer snabbt igång med att använda MG-programmen och Lexia medan de två andra behöver mer av lärarledd, personlig handledning innan datoranvändandet sätter igång. Efter information om alfabetet och konsonanter och vokaler och deras betydelse för hur ord stavas och utläses var vi mogna för att använda dataprogrammen.

Vi börjar i den lilla gruppen med 10-15 minuters **Tangentträning**. Tangentträning i "verkligheten".

Lektion 1: Lära sig hur programmet används. Det tar tid! Kommentarer från klassen är många;

" Kan aldrig, kommer aldrig att lära mig detta"

" Har alltid använt pekfingrarna"

"Mina fingrar får inte plats. De är för stora."

Irritationen växer. Vi håller en diskussion om varför det är en fördel att kunna använda rätt fingersättning med argument som tidsvinst och säkerhet. Ilskan lägger sig och övergår i muttrande. Nästa Tangentaövning sker utan ilskeutbrott.

Efter Tangentträningen arbetar eleverna med **MG-programmen**. Eftersom eleverna arbetar olika snabbt så arbetar de också med olika delmoment inom programmet. Lång- och kort vokal har tränats intensivt under en period, avlöst av muntlig genomgång och övningar med papper och penna. Eleven sparar sina resultat och läraren kan via loggen se vilka svårigheterna har varit, om och hur ofta eleven behövt få uppgiften upprepad, tidsåtgång samt antalet rätt och fel. Nästa gång uppgiften görs kan man avläsa om det skett förändringar. Svårighetsgraden kan ändras i programmen och därmed anpassas till eleven.

Matematiken startar vi upp med mycket resonemang om vad matematik egentligen är och vad man kan ha för nytta av den. Detta är viktigt för att avdramatisera ämnet matematik, som så många är rädda för och tidigare har misslyckats med. Därefter tar enskilda samtal vid. Vi försöker vid dessa tala oss fram till var eleven står och vari dess eventuella problem består. Några direkta tester i ämnet gör vi inte, däremot brukar alla få börja med några stenciler med huvudräkning i de fyra räknesätten och dessa kan vi använda som underlag för diskussion om var eleven skall börja.

Lanserandet av datorn på matematiklektionerna har detta år gått långsamt. "Matteskräcken" var hos många av de elever vi har i år så stor att ytterligare en komplikation i form av att behöva lära sig hantera ett dataprogram inte hade varit bra. Hos de mer "datavana" eleverna har vi arbetat med Lexias matteövningar. Fördelen med dessa är att man kan anpassa dem efter elevens behov och lägga in de parametrar som eleven behöver träning på t ex en viss multiplikationstabell eller addition inom ett visst talområde. Eftersom förståelsen i matematik bygger mycket på språkförståelsen och förståelsen av matematiska begrepp har vi även arbetat med detta.

IT har använts vid faktasökning i SO- och NO- tema.

I SO arbetade vi först med Sveriges namngeografi, städer, sjöar, älvar, berg och folkmängd. Till dessa övningar behövdes fakta som man fick söka bl a via Internet.

Internet är inte lätt- man måste stava rätt!

Om www.-adressen eller sökorden är fel skrivna uppstår genast problem.

Eleven har sedan arbetat med att ta fram fakta om sitt eget hemlandskap och välja ut en sevärdhet som han/hon vill presentera och göra reklam för. Även i denna uppgift har man tagit hjälp av Internet, kombinerat med uppslagsböcker och annan litteratur.

Efter att vi bekantat oss med naturen i skolans omgivning, har planeterna i vårt solsystem varit höstens första **NO-** tema. Varje elev fick en planet att utforska på egen hand med hjälp av böcker eller dator.

När man sedan skriver sitt arbete gör man det på sin bärbara dator för att sedan föra över det på diskett och skriva ut sitt alster.

RESULTAT

Tangentträningen har lett till att man inte behöver titta på tangentbordet lika mycket som tidigare. Skrivhastigheten har ökat och antal fel minskat. Dock har eleverna inte lärt sig ”rätt” fingersättning, eftersom de, liksom många av oss lärare, är vana vid att använda ”pekfinger - valsen”. En ”omprogrammering” måste ske och detta tar tid.

MG-programmen har använts i högre grad än Lexia (då detta program är svårare) under perioden. Eleverna säger sig ha uppfattat övningarna som roligare än att arbeta med stenciler. Man ser snabbare resultatet av det man gjort och kan rätta sina fel.

Matteträningen med datorer har inte lett till några mätbara resultat som skulle kunna jämföras med dem som arbetat utan dator. Vid samtal med de elever som använt datorn framkommer dock att de anser att dataträningen har både fördelar och nackdelar.

Dessa kan sammanfattas i följande elevuttalanden, som vi noterat under arbetets gång:

” Skönt att slippa lämna in utan kunna rätta själv.”

” Jättebra att få svaret direkt och kunna se felet medan frågan fortfarande finns kvar i huvudet.”

” Mindre suddande än vid pappersarbete.”

” Roligt att kunna se resultatet i staplar efter en övning och då förstå hur mycket man faktiskt gjort rätt.”

Träningen har fått till resultat att eleverna blivit mer motiverade.

Nackdelar som eleverna uttrycker är främst;

” Blir tjatigt att arbeta med datorövningarna efter ett tag.”

” Jag kan inte datorn tillräckligt bra ännu, det känns krångligt.”

” Vore roligt med något mattespel (Lärarens kommentar; Vi har inga mattespel ännu). Det har jag använt innan och det tycker jag är jättebra och spännande. ”

Tragglingsövningar kan behöva varvas med lek- och spelövningar, där eleven tävlar mot sig själv.

Datasökning via **Internet** har blivit en del av vardagen för alla i gruppen. Internet är inte längre så märkvärdigt. Det gäller dock att känna till termer som används, t ex vad en sökmotor är. Nu tror vi att eleverna vet vad det är. Flera elever har uttryckt att de ”känner sig säkrare” i sitt sökande på Internet.

Man skulle kunna tro att svaret på vår inledande fråga, ”Har dator och IT hjälpt dig i dina studier?”, är ett tveklöst JA. Vi lärare vill ju så gärna tro att vi förser eleverna med de rätta redskapen, och att datorn kan vara ett hjälpmedel för alla. Men riktigt så enkelt är det inte! ITiS har i vårt fall lett till att vi lärare reflekterar mer över vilka program som är tillämpliga för olika individer.

För en av våra elever fungerar t ex inte ”drillprogrammen”. Däremot kommer eleven att ha stor nytta och användning av ordbehandlingsprogram.

I **svenskundervisningen** ingår också att skriva med papper och penna, dagböcker och redogörelse för böcker man läst. Högläsning är ännu ett delmoment och där märks hur avkodning och läsförståelse förändras. Felläsningar av hela ord, delar av ord, omkastningar, utelämnanden förekommer och dessa fel rättas av läraren. För att få ett mått på läshastighet och läsförståelse har alla elever fått testet Igelkotten, vilket är ett testmaterial som genomförs i tre omgångar med ca en månads mellanrum. Från första till andra testtillfället hade alla utom en elev ökat sin läshastighet och antalet fel minskade. Vid tredje testet hade alla utom två sänkt sin läshastighet. När vi diskuterade detta i gruppen svarade flera av eleverna att de läste på ett annorlunda sätt nu. Man läste långsammare, men noggrannare

DISKUSSION

En definition på läsning är: Läsning = avkodning x läsförståelse (+ motivation).

I högläsningssituationen, som är en direkt övning, märker läraren om elevens avkodning och läsförståelse fungerar. Vi har diskuterat om orsaken till att läshastigheten sjönk för de flesta i tredje testet trots träning och övning i läsning och stavning med och utan kompenserande datastöd. Elevernas eget svar, att de läste noggrannare, är förmodligen ett svar på frågan. Det gäller inte att läsa så fort som möjligt utan så rätt som möjligt. I så fall har kvantitet blivit en fråga om kvalitet. Då har vi kommit en bra bit på väg mot en fungerande läsning och skrivning. En hjälp på vägen anser vi att våra kompletterande dataprogram och användande av Internet är. Vi förbehåller oss dock rätten att påstå att läraren fortfarande har en viktig uppgift. Vi ska finnas för att svara på frågan: "Varför?" när datorn inte kan svara eller ge feedback direkt.

Internetanvändningen i SO- och NO- teman har varit på gott och ont. Som vi tidigare nämnt kräver ju Internet att man stavar rätt. I alla fall om man skall få fram den information man söker. Eleverna har sökt information både från böcker och Internet. På datorlektionerna har eleverna fått reda på att det är viktigt att ”kolla källan”. Dessa elever, som tidigare ej varit vana att våga ifrågasätta, har nu faktiskt börjat göra detta. Detta gör inte sökandet på Internet lättare, för när man börjar jämföra information så stämmer den ju inte alltid när man fått den från olika håll. Var finns då sanningen, om det nu finns någon? Är det som står i boken ”sannare” än det man finner på nätet. Frågorna blir många och ofta intressanta.

En hösttermin går fort och tiden för ITiS- arbetets genomförande har varit kort. Vi arbetar med en handikappgrupp, där alla har inlärningssvårigheter av olika grad. Gemensamt för gruppen är att **TID** i inlärningssituationer **är en bristfaktor**.

Vi tror, att efter en termins träning och undervisning i användande av datorer och program som kompletterande hjälpmedel, kommer eleverna att mer och mer utnyttja datorns möjligheter. Alla har då fått större vana att arbeta med dator, även de lite äldre. Den dataskräck som ett par elever faktiskt hade har försvunnit. Det är viktigt inte minst för självförtroendet och arbete i framtiden att kunna och att våga använda datorer.

De elever, som började på Läs - och Skrivkursen höstterminen 2002, var alla nya elever. Ingen elev finns kvar från tidigare läsår, vilket inte hänt på trettio år!!! Om tidigare elever funnits med i nuvarande elevgrupp hade vi lärare haft draghjälp av dem. Det vet vi sedan tidigare. De " gamla " elevernas positiva och orädda inställning till nyheter har stor betydelse när de nya eleverna ska lotsas in i läsningens och skrivningens mer eller mindre stora mysterium.

Datorn löser inte alla problem utan ställer krav på användaren, krav som kan utveckla och inspirera vid lärandets och insiktens branta uppförbacke. En hjälpmotor som skjuter på och lindrar kunskapseskaleringsprövande vedermödor.

Vi har i våra samtal kommit fram till att ingen, vare sig elev eller lärare, vill avstå från datorn som ett hjälpmedel. Ingen tror dock att den är ett undermedel.

LITTERATUR

Höien- Lundberg: Dyslexi: Från teori till praktik. Natur och Kultur 2001.

Jacobsson, Christer: Kompensatoriska åtgärder vid läs- och skrivsvårigheter. Artikel hämtad från www.fmls.nu/sprakaloss - ett projekt om språkets tillgänglighet.

Johansson, Maj-Gun: Manual. Läs-Skriv för Windows, 2001.

Kg-PROGRAM Kunskapsprogram från Liber AB: TANGENTA.

Larson- Naucclér- Rudberg: Läsning och läsinlärning, Studentlitteratur 1992.